

Noodzakelijke zorg

Het arrest van de Hoge Raad uit 1999 inzake de zorg na overlijden in een instelling voor gezondheidszorg (in eerste instantie vaak een ziekenhuis) behelsde dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen de door de nabestaanden *gewenste* postmortale zorg en *noodzakelijke* postmortale zorg.

Mede op advies van de toenmalige minister van Volksgezondheid zijn in vervolg op dit arrest de direct belanghebbende partijen met elkaar in gesprek gegaan over de uitvoering van en het begrip postmortale zorg. In 2000 is unanieme overeenstemming bereikt over de vraag wat noodzakelijke zorg na overlijden in een zorginstelling inhoudt. **(bijlage 1)**

De partijen die met elkaar hierover het gesprek voerden waren: NVZ Vereniging van Ziekenhuizen, de Nederlandse Patiënten/Consumenten Federatie NC/PF), de VOU (Vereniging van Ondernemers in de Uitvaartzorg), de NUVU (Nederlandse Unie van erkende Uitvaartondernemingen, de NVU (Nederlands Verbond van Uitvaartorganisaties), de LSUW (Landelijk Samenwerkingsverband van Uitvaartinstanties zonder Winstoogmerk) en de VMG (Vereniging van Mortuariumbeheerders in de Gezondheidszorg).

De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de noodzakelijke zorg ligt bij de zorginstelling. Deze kan de zorg uitbesteden aan een externe mortuariumbeheerder. De kosten voor de noodzakelijke zorghandelingen komen voor rekening van de zorginstelling en mogen *niet* worden doorbelast via de uitvaartverzorger aan de nabestaanden.

De NVZ Vereniging van Ziekenhuizen heeft de ziekenhuizen voorzien van informatie waarmee zij hun patiënten kunnen informeren en een concept tekst, waarmee de uitvoering van de noodzakelijke en de eventuele wenselijke zorg na overlijden juridisch (contractueel) wordt gewaarborgd. Dit betreft een tekst die in de algemene voorwaarden van een zorginstelling kan worden opgenomen en een informatiebrochure voor nabestaanden bij een overlijden. Als voorbeeld zijn de betreffende artikelen uit deze algemene voorwaarden bijgevoegd **(bijlagen 2 en 3)**.

De Vereniging van Mortuariumbeheerders in de Gezondheidszorg heeft ten behoeve van haar leden ook zelf algemene voorwaarden geformuleerd die als **bijlage 4** zijn bijgevoegd.

Wenselijke zorg

De wenselijke zorg betreft alle handelingen na een overlijden die niet als noodzakelijke zorg zijn gekwalificeerd. Deze wenselijke zorg komt voor rekening van de nabestaanden.

Het koelen van de overledene (het gebruik van het mortuarium) wordt als wenselijke zorg gezien. Drie uur na een overlijden moet worden overgegaan tot koelen van een lichaam, met het oog op conservering van het lichaam en uit oogpunt van hygiëne. Hierover is advies ingewonnen bij pathologen en specialisten op het gebied van orgaandonatie. Hiervoor behoeven nabestaanden geen expliciete opdracht te geven. Dit is juridisch onderbouwd door dit vast te leggen in de algemene voorwaarden van een zorginstelling en ook wordt dit vastgelegd in het informatieboekje van de zorginstelling. **(bijlage 5)**

Als de nabestaanden geen gebruik willen maken van het koelen, dan kan men een beroep doen op de drie-uursregeling. Per zorginstelling of per mortuariumbeheerder

kan gekozen worden voor de manier van vastleggen van deze wens die past bij de zorginstelling en/of bedrijf. Dit kan met een formulier, maar ook door mondelinge afspraken te maken.

De mortuariumbeheerder zal deze drie-uursregeling zo goed mogelijk faciliteren. Is er donatie en/of obductie, dan gaat de termijn van 3 uur in na afronding van deze ingrepen.

Vrije keuze

Als de door het ziekenhuis of zorginstelling aangestelde mortuariumbeheerder tevens uitvaartverzorger is, zullen hij en de zorginstelling zich moeten inspannen voor een vrije keuze van een uitvaartverzorger door de nabestaanden. Leden van de Vereniging van Mortuariumbeheerders in de Gezondheidszorg hebben hiertoe een Gedragscode vastgesteld (**bijlage 6**).

Leden van de VMG en hun medewerkers hebben zich hieraan te houden.

Verhouding zorginstelling – mortuariumbeheerder

Als een zorginstelling het mortuariumbeheer uitbesteedt aan een externe partner, dienen bovenstaande overwegingen te worden vastgelegd in een schriftelijke overeenkomst, onder vermelding van wederzijdse verantwoordelijkheden en bevoegdheden, taken en financiële randvoorwaarden.

Punten van belang hierbij zijn:

- De zorginstelling ontvangt voor de noodzakelijke zorg geen betaling van de nabestaanden.
- De mortuariumbeheerder dient de uitgevoerde noodzakelijke zorg in rekening brengen bij de zorginstelling.
- De zorginstelling dient met de mortuariumbeheerder afspraken maken over het gebruik van het mortuarium voor zowel de noodzakelijke als de wenselijke zorg.
- De tarieven voor mortuariumzorg die aan de nabestaanden worden berekend (de wenselijke zorg) zijn schriftelijk vastgelegd en direct te raadplegen voor nabestaanden en iedere direct betrokkene en/of belanghebbende.

VMG / BGNU-overleg

Op 7 april 2016 hebben de besturen van de VMG en de BGNU met elkaar gesproken over het onderwerp mortuariumkosten. Dit naar aanleiding van enkele aanbevelingen, die uit een uitzending van het TV-programma KASSA aandacht verdienen.

Tijdens dit overleg zijn de volgende afspraken gemaakt:

- Alle schriftelijke informatie zal worden herzien, zodat belangstellenden nog beter geïnformeerd kunnen worden.
- De site van de VMG wordt herzien – betere informatie voor iedere belangstellende, met name informatie over de mogelijkheden en de kosten van de wenselijke zorg, wordt direct zichtbaar;
- Informatiemateriaal voor nabestaanden en zorginstellingen wordt herzien en

- nog beter leesbaar/toegankelijk gemaakt.
- Gedragscode van de VMG wordt herzien (BGNU is gevraagd om hieraan mee te werken)
  - VMG gaat aanbevelingen doen aan NVZ m.b.t. voorwaarden, verstrekking informatie(boekjes)
  - Leden van de VMG worden waar nodig aangesproken op incorrect gedrag t.a.v. Gedragscode en Algemene voorwaarden;
  - Leden van de VMG wordt gevraagd nog duidelijker en tijdig te communiceren over tarieven en afgiftetijden.
  - Alle informatie inclusief deze brief is voor iedere betrokkene beschikbaar en kan/mag worden gedeeld middels (bijvoorbeeld) websites van ziekenhuizen, mortuariumbeheerders en uitvaartverzorgers.

Bijlage 1

Afspraken uit 2000 NVZ noodzakelijke zorg

- De schouw (vaststellen van het overlijden);
- Invullen Verklaring van Overlijden en B-formulier (ten behoeve van CBS);
- Een laatste gesprek door de behandelend arts met de nabestaanden waarin toestemming wordt gevraagd voor donatie en/of obductie. Indien toestemming voor donatie en/of obductie, dan z.s.m. overgaan tot koelen.
- Invullen donatieformulier (ook indien geen donatie);
- Het gereed maken van de overledene door de verpleging voor afscheid op afdeling.
- Nabestaanden informeren over de gang van zaken.
- Nabestaanden op de afdeling de gelegenheid geven afscheid te nemen;
- Persoonlijke bezittingen overdragen aan de nabestaanden;
- Identificatiemateriaal op het lichaam van de overledene aanbrengen;
- Overledene overbrengen naar daarvoor bestemde ruimte (mortuarium);
- Infuuslijnen verwijderen;
- Katheter en stoma verwijderen;
- Openingen en incisies sluiten;
- Aanbrengen incontinentiemateriaal;
- Overledene gereed maken voor verder transport;
- Vrijgeven lichaam (gereed melden bij centraal punt) en overdragen aan uitvaartverzorger in het mortuarium

Bijlage 2

Algemene voorwaarden van Albert Schweitzer Ziekenhuis in Dordrecht en Zwijndrecht

Artikel 7:

De patiënt geeft – behoudens een expliciete andersluidende verklaring – bij het aangaan van een behandelingsovereenkomst tevens opdracht aan het ziekenhuis voor het (doen) verrichten van de in het ziekenhuis gebruikelijke laatste zorg bij overlijden binnen het ziekenhuis, voorzover de directe nabestaanden van de patiënt als omschreven in art 7:465 lid 3 BW niet binnen drie uren na overlijden een andere voorziening treffen. De aldus door of vanwege het ziekenhuis verrichte werkzaamheden na drie uur of kosten vanwege additionele wensen worden afzonderlijk in rekening gebracht tegen de op dat moment geldende, bekend gemaakte tarieven.

Bijlage 3

Algemene voorwaarden van Jeroen Bosch Ziekenhuis in Den Bosch

Artikel 11:

1 De patiënt wordt bij het aangaan van de behandelingsovereenkomst geacht in te stemmen met het door de zorginstelling verrichten van de noodzakelijke laatste zorg bij overlijden binnen de zorginstelling, voor zover de directe nabestaanden van de patiënt niet binnen drie uur na overlijden een andere voorziening treffen.

2 Desgevraagd licht de zorginstelling toe waaruit de noodzakelijke laatste zorg bij overlijden bestaat.

3 De patiënt heeft te allen tijde gedurende de behandelingsovereenkomst het recht uitdrukkelijk te verklaren dat hij van de in de zorginstelling noodzakelijke laatste zorg wil afwijken. In dat geval moet door de nabestaanden binnen drie uur na overlijden van de patiënt een andere voorziening worden getroffen.

Bijlage 4

Algemene Voorwaarden van de Vereniging van Mortuariumbeheerders in de Gezondheidszorg

Artikel 1 - Definities

In deze voorwaarden wordt verstaan onder:

opdrachtgever: de persoon die de mortuariumbeheerder opdracht geeft tot het verrichten van diensten op het gebied van wenselijke mortuariumzorg.

uitvaartverzorgers: de beroepsmatig handelende die voor en namens derden, waaronder de nabestaanden of de overlijdensrisicoverzekeraar van een overledene, de uitvaart van een overleden persoon verzorgt.

mortuariumbeheerder: de persoon die mortuariumzorg verleent in opdracht van opdrachtgever of bij wijze van zaakwaarneming voor een uitvaartverzorgers ten aanzien van een bepaald overleden persoon.

Artikel 2 - Toepasselijkheid

Deze voorwaarden zijn van toepassing op alle overeenkomsten van opdrachten met de mortuariumbeheerder, waaronder begrepen de overeenkomst tot overdracht van een door de mortuariumbeheerder verzorgde overledene aan een uitvaartverzorgers, tenzij voorafgaande aan de totstandkoming van de overeenkomst schriftelijk anders is overeengekomen.

Artikel 3 - Betaling

De mortuariumbeheerder zendt de opdrachtgever een factuur voor de kosten van de verrichte werkzaamheden. Betaling dient, behoudens andersluidende schriftelijke afspraak, binnen 14 dagen na de factuurdatum te geschieden, bij gebreke waarvan de opdrachtgever in verzuim zal zijn en wettelijke rente en buitengerechtelijke incassokosten van 15 % van het factuurbedrag verschuldigd wordt. Alle betalingen dienen te geschieden op de in de factuur genoemde bankrekening van de mortuariumbeheerder, of bij gebreke van deze vermelding op een door de mortuariumbeheerder schriftelijk opgegeven bankrekening.

Artikel 4 - Opdracht namens een derde

Indien een uitvaartverzorgers namens een derde handelt, staat de uitvaartverzorgers in voor tijdige betaling van de factuur van de mortuariumbeheerder door de opdrachtgever en zal, wanneer deze laatste in verzuim is, hoofdelijk aansprakelijk zijn voor de voldoening van de factuur met rente en kosten.

Artikel 5 - Zaakwaarneming

Door ondertekening van het bij overdracht van de overledene aanwezige overdrachtsformulier geeft de uitvaartverzorgers, bij gebreke van een rechtstreekse opdracht tot het verrichten van mortuariumzorg, te kennen de behartiging van zijn belang tot verzorging en bezorging ter uitvaart van de overledene door de mortuariumbeheerder tot het moment van in ontvangstneming door de uitvaartverzorgers goed te keuren.

Artikel 6 - Aansprakelijkheid

Elke aansprakelijkheid van de mortuariumbeheerder jegens de uitvaartverzorgers is beperkt tot het factuurbedrag of, zo dit hoger is, tot het bedrag waarop de bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering in het desbetreffende geval aanspraak geeft.

De mortuariumbeheerder is niet aansprakelijk voor het verlies, de beschadiging of diefstal van persoonlijke eigendommen en/of sieraden van de overledene.

Artikel 7 - Toepasselijk recht en geschillen

Op de overeenkomst is Nederlands recht van toepassing. Geschillen zullen uitsluitend worden beslecht door de bevoegde Nederlandse rechter.

Deze voorwaarden zijn op 4 juni 2004 gedeponerd ter Griffie van de Rechtbank te 's-Gravenhage onder nummer 59 / 2004.

Bijlage 5

Formaliteiten bij overlijden

Informatie voor nabestaanden

Inhoud

1. Inleiding
2. Mortuariumbeheerder
3. Overlijdenspapieren
4. Uitvaartverzorgster
5. Kosten
6. Obductie
  - Doel van een obductie
  - Wie moet toestemming geven
  - Wanneer geen toestemming nodig
  - Uitslag van het onderzoek
  - Na de obductie
7. Donatie
  - Wie geven toestemming voor donatie
  - Wat gebeurt er bij een donatie
  - Het doel van een donatie
  - Na de donatie
8. Ter beschikking stellen van de wetenschap
9. Niet-natuurlijke dood
10. Persoonlijke bezittingen
11. Verzorging van de overledene
12. Persoonlijke wensen
13. Rituele bewassing
14. Verblijf van de overledene in het mortuarium
15. Rouwbegeleiding
16. Adressen & telefoonnummers

1. Inleiding

Een naaste uit uw familie- of vriendenkring is overleden en in deze emotionele en verdrietige tijd komt er veel op u af. Het zal moeilijk zijn om u ook nog eens op alle formele zaken te richten die geregeld moeten worden.

Om u daar bij te helpen, hebben we in deze folder een aantal formaliteiten omschreven die in de eerste fase na het overlijden van belang zijn. Ook laten we zien welke werkzaamheden door het ziekenhuis worden gedaan en waarom die werkzaamheden aan u in rekening worden gebracht conform de Algemene Voorwaarden van het ziekenhuis.

2. Mortuariumbeheerder

De verzorging en het beheer van het mortuarium zijn door het ziekenhuis overgedragen aan een gespecialiseerde mortuariumbeheerder. Deze mortuariumbeheerder neemt gedurende 24 uur per dag voor ons ziekenhuis de verzorging van overledenen op zich en handelt op een correcte manier de voor het mortuarium noodzakelijke administratieve zaken af.

U schakelt zelf een uitvaartondernemer in voor de verdere zorg van de overledene, het eventuele transport naar elders en het regelen van de uitvaart.

3. Overlijdenspapieren

We raden u aan om zo snel mogelijk een uitvaartverzorger en/of uitvaartcentrum in te schakelen. Deze kan veel van de formaliteiten van u overnemen.

De uitvaartverzorger kan zorgen voor:

- het afhalen van de overlijdenspapieren bij het mortuarium;
- het vervullen van de vereiste formaliteiten bij de ambtenaar van de Burgerlijke Stand in de gemeente waar het overlijden heeft plaatsgevonden.

Mocht u deze formaliteiten zelf willen afhandelen, houd dan rekening met het volgende:

- De overlijdenspapieren kunnen na telefonisch overleg met de mortuariumbeheerder worden opgehaald. Het telefoonnummer vindt u op de laatste pagina deze folder.
- De overlijdenspapieren moet u bezorgen bij de ambtenaar van de Burgerlijke Stand van de gemeente waarin het overlijden heeft plaatsgevonden.
- Bij het bezoek aan de ambtenaar van de Burgerlijke Stand moet u, indien van toepassing, het trouwboekje van de overledene meenemen. Ook geeft u bij de ambtenaar aan hoeveel uittreksels van de overlijdensakte u wilt ontvangen. Deze heeft u onder andere nodig voor het afwickelen van de formaliteiten rond bankzaken, zorgverzekering pensioenverzekeringen, huur of hypotheek, etc.

4. Uitvaartverzorger

Wanneer u als nabestaande de formaliteiten in het ziekenhuis hebt afgerond, zult u een uitvaartverzorger willen waarschuwen. In de persoonlijke papieren van de overledene kan een verzekeringspolis aanwezig zijn. Is een dergelijke polis aanwezig, dan kunt u contact opnemen met de betreffende uitvaartverzekeraar of uitvaartverzorger. Met hem/haar kunt u de wensen bespreken rond de uitvaart.

De verpleegkundigen van het ziekenhuis en medewerkers van het mortuarium kunnen u niet helpen bij het maken van de keuze voor een uitvaartverzorger. Zij mogen hier geen mening in hebben en moeten zich neutraal opstellen.

5. Kosten

De mortuariumbeheerder brengt de kosten voor het gebruik van het mortuarium en de wenselijke zorg bij u in rekening. Indien mogelijk gebeurt dit via de door u gekozen uitvaartverzorger.

Indien u geen gebruik wenst te maken van mortuariumzorg worden tot 3 uur na het overlijden worden geen kosten in rekening gebracht. Na deze termijn van 3 uur geldt een vast tarief.

Wanneer er een obductie (onderzoek van het lichaam van de overledene, ook wel autopsie genoemd) moet worden gedaan, worden totdat dit onderzoek heeft plaatsgevonden, geen aanvullende kosten in rekening gebracht. De kosten voor de verzorging worden wel berekend.

Wat apart in rekening wordt gebracht zijn de kosten voor het gebruik van de koeling en ruimte.

Deze kostenberekening gebeurt zonder tussenkomst van het ziekenhuis. Maar het ziekenhuis is hiervan wel op de hoogte. Echter de kosten van de verzorging en de kosten die zijn verbonden aan het gebruik van het mortuarium, zijn géén onderdeel van het tarief van het ziekenhuis. Deze kosten zijn ook niet opgenomen in de zorgverzekering maar wellicht wel in uw uitvaartverzekering

6. Obductie

De behandelend arts of de arts die de dood heeft geconstateerd, kan u om toestemming vragen voor een obductie. Bij een obductie onderzoekt de patholoog het lichaam van de overledene. Hierbij worden de organen in de borst- en buikholte onderzocht.

De arts legt de toestemmingsprocedure aan u uit. Hij vermeldt de reden en de omvang van de obductie en vraagt toestemming aan de nabestaanden. De arts vult het toestemmingsformulier voor obductie in. Als het nodig is dat ook andere lichaamsdelen of organen worden onderzocht, moet de arts dat vermelden op het toestemmingsformulier.

De nabestaanden kunnen bezwaar maken tegen een volledige obductie en een minder uitgebreide obductie vragen.

In die gevallen waarin geen toestemming nodig is, legt de arts uit waarom dat zo is.

6.1. Het doel van een obductie

Het doel van een obductie kan zijn:

- een onderzoek naar de oorzaak van het overlijden;
- een onderzoek naar de resultaten van een medische behandeling.

6.2. Wie moet toestemming geven

Aan de nabestaanden van de overledene wordt toestemming gevraagd voor obductie. Onder nabestaanden worden verstaan:

- de echtgeno(o)t(e) van de overledene;
- de levensgezel van de overledene;
- de naaste aanwezige bloedverwanten;
- de aanwezige meerderjarige erfgenamen;
- personen die op een andere manier verantwoordelijk zijn.

6.3. Wanneer is geen toestemming nodig

- Als door de patiënt (16 jaar of ouder) een verklaring is ondertekend waarin hij/zij om een obductie vraagt of hiervoor toestemming geeft;
- In geval van een gerechtelijke sectie is geen toestemming nodig van de nabestaanden, omdat deze plaatsvindt op last van de officier van justitie.

6.4. Uitslag van het onderzoek

De patholoog meldt zijn bevindingen aan de arts die de overledene heeft behandeld. De arts informeert de nabestaanden. Voor dit gesprek kunt u na 4 tot 6 weken een afspraak maken met de behandelend arts.

In geval van een gerechtelijke sectie informeert de gerechtelijk patholoog alleen de officier van justitie.

6.5. Na de obductie

Na de obductie is een normale opbaring mogelijk in een rouwkamer of woning.

7. Donatie

Na een overlijden raadpleegt de behandelend arts het Donor-informatiesysteem om na te gaan of de overledene als donor geregistreerd staat.

Wanneer de overledene niet als donor geregistreerd staat, kan de behandelend arts alsnog toestemming vragen voor donatie van weefsels en/of organen.

7.1 Wie geeft toestemming voor donatie

De nabestaanden kunnen toestemming geven voor donatie.

Onder nabestaanden worden verstaan:

- de echtgeno(o)t(e) van de overledene;
- de levensgezel van de overledene;
- de naaste aanwezige bloedverwanten;
- de aanwezige meerderjarige erfgenamen;
- personen die op een andere manier verantwoordelijk zijn.

7.2. Wat gebeurt er bij een donatie

Bij orgaan- en botweefseldonatie wordt vaak gebruik gemaakt van de operatiekamer in het ziekenhuis. Het uitnemen van organen gebeurt door artsen van het ziekenhuis of van het transplantatiecentrum. Alle afspraken worden gecoördineerd door de Stichting Eurotransplant Nederland en de zusterorganisatie BISLife.

In de meeste gevallen vindt orgaandonatie plaats bij patiënten die klinisch dood zijn. Dit wil zeggen dat de patiënt geen hersenactiviteit meer heeft en eigenlijk overleden is, maar nog niet van de apparatuur is afgesloten. Dit betekent dat voordat de apparatuur wordt afgesloten, de behandelend arts u vraagt of er donatie mag plaatsvinden.

Onder weefseldonatie valt de donatie van huid en cornea (hoornvlies op het oog), hartkleppen en botweefsel. Huid en cornea worden verwijderd in het mortuarium door speciaal opgeleide medewerkers van de weefsel-/orgaanbank.

Als toestemming door de nabestaanden is gegeven, wordt aan de hand van een lijst met criteria gekeken of de overledene kan fungeren als donor. Dit wordt bepaald door de arts in overleg met NTS (Nederlandse Transplantatiestichting).

7.3. Het doel van een donatie

Dankzij de donatie van organen kan het leven van andere mensen worden gered of draaglijker worden gemaakt.

Met donorhuid worden patiënten met brandwonden behandeld. Door het aanbrengen van donorhuid vermindert de pijn, wordt de kans op infecties kleiner en geneest de wond beter met minder kans op littekens.

Patiënten die geholpen worden met hoornvliezen kunnen weer zien.

Het botweefsel dat door een donor beschikbaar is gesteld, kan voorkómen dat bij de ontvanger een arm of been moet worden geamputeerd.

7.4. Na de donatie

Na de obductie is een normale opbaring mogelijk in een rouwkamer of woning. Er zal niets zichtbaar zijn van de gevolgen van de orgaan- of weefseldonatie.

8. Ter beschikking stellen van de wetenschap

Mensen die willen dat na hun overlijden hun lichaam ter beschikking wordt gesteld aan de wetenschap, moeten dit tijdens hun leven zelf aanmelden bij een universiteit. De universiteit stuurt hiervan een bevestiging. Een overledene kan alleen ter beschikking van de wetenschap worden gesteld als deze bevestiging van de universiteit kan worden getoond.

Bij terbeschikkingstelling van de wetenschap is het uitgesloten dat er obductie of donatie plaatsvindt.

Bij een gerechtelijke obductie komt de terbeschikkingstelling te vervallen.

9. Niet-natuurlijke dood

Een niet-natuurlijke dood betekent dat iemand ten gevolge van een niet-natuurlijke oorzaak is overleden. Dit is het geval bij onder andere een verkeersongeval, misdrijf, etc. Politie en justitie stellen dan een onderzoek in naar de doodsoorzaak.

Een rouwbezoek kan pas plaatsvinden als door de Officier van Justitie een verklaring van geen bezwaar is afgegeven.

10. Persoonlijke bezittingen

We raden u aan om de persoonlijke bezittingen van de overledene zo snel mogelijk na het overlijden op te halen van de verpleegafdeling waar de overledene opgenomen was.

De mortuariumbeheerder is niet verantwoordelijk voor de persoonlijke bezittingen die met de overledene meegaan naar het mortuarium.

11. Verzorging van de overledene

Als een patiënt in het ziekenhuis komt te overlijden, wordt hij/zij naar het mortuarium overgebracht. Hier vindt de verzorging van de overledene plaats. Deze werkzaamheden worden uitgevoerd door een gespecialiseerde mortuariumbeheerder die door het ziekenhuis is aangewezen. Als u dit wilt, kunt u aanwezig zijn bij deze verzorging.

Wanneer u niet wenst dat de overledene wordt verzorgd (vanwege religieuze of andere redenen), wilt u dit dan direct na het overlijden melden aan de verpleegkundige. De mortuariummedewerker voert dan alleen de noodzakelijke zorg uit. Dat houdt in dat infusen, lijnen en katheters zullen worden verwijderd en wonden zullen worden gesloten. Als u ervoor kiest om de verzorging niet in het mortuarium van het ziekenhuis te laten plaatsvinden, wilt u dit dan zo snel mogelijk met uw uitvaartverzorger bespreken. U moet daarbij aan de uitvaartverzorger de opdracht geven om de overledene zo spoedig mogelijk (binnen 3 uur na het overlijden) over te brengen naar de plaats van opbaring. Als deze opdracht niet door u wordt gegeven of niet wordt uitgevoerd, dan moet het ziekenhuis om redenen van hygiëne de

mortuariumbeheerder vragen om de wenselijke zorg uit te voeren. Er wordt dan ook begonnen met het koelen van de overledene.

12. Persoonlijke wensen

Als er persoonlijke wensen zijn over make-up, kleding, sieraden en dergelijke, dan kunt u deze doorgeven aan de verpleegkundige. Zij zal uw wensen doorgeven aan de mortuariumbeheerder.

13. Rituele bewassing

Rituele bewassing kan verzorgd worden in overleg met de mortuariumbeheerder. Voorwaarde is dat hiervoor in het mortuarium voldoende ruimte beschikbaar is. De kosten om deze speciale wasruimte te gebruiken, worden door de mortuariumbeheerder bij u in rekening gebracht.

14. Verblijf van de overledene in het mortuarium

Elke overledene verblijft voor kortere of langere tijd in het mortuarium van het ziekenhuis. Indien u dit wenst kan er ook een rouwbezoek plaatsvinden in het mortuarium. Hiervoor kunt u contact opnemen met de mortuariumbeheerder.

15. Rouwbegeleiding

Het Landelijk Steunpunt Rouwbegeleiding (L.S.R.) kan u informeren over gespreks-groepen voor rouwverwerking. Ook kunt u hier terecht voor literatuur over rouwverwerking.

Het L.S.R. is bereikbaar via www.verliesverwerken.nl of 030 276 15 00 (telefonisch spreekuur op woensdag van 09.00-12.00 uur

www.landelijksteunpuntrouw.nl

16. Adressen & telefoonnummers

16.1. Mortuariumbeheerder

Met vragen over de verzorging kunt u terecht bij de mortuariumbeheerder:

N
A
W
T

16.2. Orgaan- en weefseldonatie

Voor informatie over orgaan- en weefseldonatie kunt u terecht bij:

Nederlandse Transplantatie Stichting
Postbus 2304
2301 CH LEIDEN
0900-82 12 166 (7,5 cent per minuut).
www.transplantatiestichting.nl

16.3. Bij klachten na weefseldonatie

BISLife 071-579 57 95 (24/7)

Bijlage 6

Gedragcode voor leden van VMG

1. Met erkenning en behoud van het recht op onderlinge concurrentie zullen de vereniging en de leden een goede verstandhouding zoveel mogelijk bevorderen en elkaars goede naam in woord en geschrift niet aantasten.
2. De leden onthouden zich van gedragingen die strijdig zijn met
  - de belangen van allen, die betrokken zijn bij het beheer van een mortuarium in het algemeen;
  - hetgeen naar algemeen aanvaarde maatschappelijke normen dient te geschieden voor een correcte uitvoering van de beheersactiviteiten van een mortuarium van een zorginstelling.
  - de afspraken die met betrekking tot het verlenen van noodzakelijke en wenselijke mortuariumzorg zijn gemaakt tussen de vereniging (VMG) en alle betrokkenen.
3. Een lid, dat met een natuurlijke of rechtspersoon, niet-lid van de vereniging (VMG) door financiële bestuurlijke of contractuele banden zodanig is verbonden, dat het beleid van laatstgenoemde in overwegende mate door het lid wordt bepaald of kan worden bepaald, ziet erop toe, dat het bedoelde niet-lid de voorschriften van de VMG, waaronder deze gedragsregels in acht neemt;
4. De leden zullen hun daarvoor in aanmerking komende werknemers, parttime krachten, daaronder begrepen, voldoende instrueren omtrent het beleid inzake het maatschappelijk en marktgedrag overeenkomstig de hierbij genoemde gedragsregels;
Gedragingen van werknemers zullen voor de toepassing van deze gedragsregels worden beschouwd als gedragingen van het lid in wiens dienst zij zijn.
5. Bij alle communicatie met nabestaanden zullen de leden zich maximaal inspannen om:
  - de keuzevrijheid voor een uitvaartverzorger te bevorderen;
  - de belangen van de nabestaanden optimaal te behartigen;
  - de nabestaanden deskundig te informeren over alle voorschriften, richtlijnen en overige informatie die voor hun van belang kan zijn.